

vertailu tutkimusmenetelmänä s. 135–167.
Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden
Seura.

PRAAKLI, KRISTIINA 2009: *Soome eestlaste*

*esimese põlvkonna kakskeelne keeleka-
susutus ja koodikooperimine.* Tartu: Tartu
Ülikool.

Ensimmäinen historiikki Uusfilologisen Yhdistyksen toiminnasta

H. K. Riikonen: *Im Dienste von Sprache und Literatur. La Société Néophilologique – Der Neuphilologische Verein – The Modern Language Society of Helsinki 1887–2012.* Toim. Juhani Härmä, Jarmo Korhonen & Terttu Nevalainen. *Mémoires de la Société Néophilologique de Helsinki.* Tome LXXXVIII. Helsinki: Société Néophilologique 2013. 236 s. ISBN 978-951-9040-41-7.

Suomen kielitieteen perusrakenteet luotiin 1800-luvulla. Tähän infrastruktuuriin kuuluvat keskeisimpinä osina akateemisen maailman kielitieteelliset oppiaineet ja toisaalta tieteelliset yhdistykset ja akatemiat. Taustoitan seuraavaksi arviotani käsittelemällä lyhyesti näiden oppiaineiden ja yhdistysten historiaa sekä valottamalla termin *uusfilologia* juuria.

Kielten oppiaineet tuotiin professuurien tasolla Turun Akatemiaan ja Keisarilliseen Aleksanterin Yliopistoon seuraavassa järjestyksessä: Kreikan ja Rooman kirjallisuus eli klassiset kielet vuonna 1640, Itämaiden kirjallisuus eli seemiläiset kielet 1811, venäjän kieli ja kirjallisuus 1828, suomen kieli ja kirjallisuus 1850, ruotsin kieli ja kirjallisuus 1876, romaaninen ja (toissijaisesti) germaaninen filologia 1894 ja englantilainen filologia 1907.

”Kieli ja kirjallisuus” -nimikkeet tavoittelevat samaa kuin myöhemmin käytetyn filologia-termin laaja merkitys eli lähestymistapaa, joka tähdentää kielen ja kulttuurin tutkimisen erottamatonta suh-

detta ja painottaa historiallista näkökulmaa. Suppeammin ymmärrettynä filologia keskittyy vanhojen tekstien varianttien vertailuun, tekstikritiikkiin sekä tyyl- ja kulttuurianalyyysiin.

Tieteenalakohtaisten yhdistysten perustamisjärjestys on samankaltainen, joskaan ei identtinen: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura vuonna 1831, Svenska Landsmålsföreningen i Finland 1874, Kotikielen Seura 1876, Klassillis-filologinen yhdistys 1882, Suomalais-Ugrilainen Seura 1883, Svenska Litteratursällskapet i Finland 1885, Uusfilologinen Yhdistys 1887 ja Suomen Itämainen Seura 1917. Nämä ovat kaikki merkittävästi vaikuttaneet emotieteenalojensa kehitykseen Suomessa, ja yhtä lukuun ottamatta (Svenska Landsmålsföreningen) kaikki ovat edelleen hyvissä voimissa ja aktiivisia.

Terminä *uusfilologia* (kuten saksan *Neuphilologie* ja ranskan *néophilologie*) kattaa tyypillisesti uusien kielten eli saksan, ranskan ja englannin filologisen tutkimuksen. Myös slaavilaiset kielet luetaan usein uusfilologian piiriin. Sana *uusfilologia* syntyi 1880-luvun alkupuolella: esimerkiksi Schulzin ja Baslerin sanakirja (1942: 503 s. v. *Philologie*) ilmoittaa *Neuphilologie*-sanan ensiesiintymäksi vuoden 1885. Saksassa ensimmäiset uusfilologipäivät järjestettiin Hannoverissa vuonna 1886, kokoonkutsujana Hannoverin Neuphilologischer Verein (Viëtor 1902: 38). Kokouksen ohjelmassa oli Vië-

torin vuonna 1882 perustaman *Quo us-que tandem* -liikkeen mukainen kielenopetuksen uudistaminen ennen kaikkea vähentämällä kieliopin opetusta ja kääntämistä sekä painottamalla puhekieltä ja induktiivista oppimista. Nämä ajatukset olivat nopeasti saavuttaneet Suomenkin, ja niistä keskusteltiin kiivaasti.

On varsin mahdollista, että termi *Neuphilologie* on vielä vanhempi. Jo 1830-luvulla käytettiin Saksassa samassa merkityksessä ilmauksia *moderne Philologie* ja *neuere Sprachen*.¹

Suomessa uusfilologialla tarkoitetaan ennen kaikkea englannin-, ranskan- ja saksankielistä filologiaa ynnä muita romaanisia kieliä ja hollantia. Slaavilaiset filologit olivat kuitenkin mukana yhdistyksen toiminnassa aina Slavistipiirin perustamiseen vuonna 1964. Filologia-nimisiä professuureja ja uusfilologista tutkimusta on Suomessa ollut myös pohjoismaisissa kielissä ja suomen kielessä. Nämä alat olivat muodostaneet omat yhdistyksensä ja toimintamuotonsa jo ennen Uusfilologisen Yhdistyksen perustamista.

Uusfilologisen Yhdistyksen perustamiskokoukseen vuonna 1887 ilmaantui 20 henkilöä (yhdistyksen nimenä oli ensimmäiset neljä vuotta Club Néophilologique). Vuonna 1925 jäseniä oli 125, vuonna 1960 noin 500 ja vuonna 1963 peräti 775, mikä kuvastaa yhdistyksen suurta merkitystä paitsi uusfilologioiden tutkijoille erityisesti englannin, ranskan ja saksan opettajille. Merkittävä osa jäsenistä oli alusta asti koulujen uusien kielten opettajia, ja he olivat myös aktiivisia yhdistyksen kokouksissa esitelmöitsijöinä ja keskustelijoina. Paljon puhuva on yhdistyksen jäsenluettelo vuodelta 1902. Siinä on 75 nimeä, joista huomattava osa on naispuolisia kieltenopettajia ja joiden joukossa ei ole yhtään suomenkielistä.

1. Ks. artikkeleita kokoomateoksen Auroux, Koerner, Niederehe & Versteegh toim. (2001) osastosta XXV – tästä viitteestä kiitän Matti Kilpiötä.

Yhdistyksen toiminnan painopisteet

Vuonna 2012 yhdistys täytti 125 vuotta. Juhlavuotta vietettiin asianmukaisin keinoin, merkittävimpänä tapahtumana nyt arvioitavan historiikin julkaiseminen. Ensi näkemältä kirjoittajan valinta yllättää: H. K. Riikonen on Helsingin yliopiston yleisen kirjallisuustieteen professori, eikä hän ole opiskellut yliopistossa uusia kieliä tai uusfilologiaa – klassista filologiaa kylläkin. Riikonen on myös ansioitunut Suomen oppihistorian tutkija. Yleisfilologinen tausta tekee hänestä sopivasti ulkopuolisen tarkastelemaan uusfilologian kehitystä. Kirjallisuustieteilijänä hän pystyy lisäksi tekemään oikeutta filologian kulttuurikytkennöille, ja tämä näkyikin tekstistä monin tavoin.

Varhaista inspiraatiota tulevaan tehtäväänsä Riikonen on saattanut saada myös siitä, että hän jo lapsuuden kodissaan saatoi silmäillä kielenopettajatänsä siellä säilyttämiä *Neuphilologische Mitteilungen* -aikakauslehtiä (s. vi): ”Schon als Kind fand ich es faszinierend, in diesen rötlichen Heften aus den dreißiger, vierziger und fünfziger Jahren zu blättern. – – Philologen wie Långfors, Petersen Dyggve, Spitzer, Ross, Mustanoja, Nurmela, Väänänen und Öhmann wurden mir schon damals zumindest namentlich bekannt.”

Historiikki on kirjoitettu sekä kotimaisille että ulkomaisille lukijoille, ja siksi se sisältää sellaisiakin taustatietoja ja selvennyksiä esimerkiksi yliopistolaitoksemme rakenteesta, jotka monelle suomalaiselle ovat selviä. Kirjoittajan mielessä ovat olleet myös filologioiden ja kirjallisuustieteen opiskelijat, joiden tiedot pääaineitensa historiasta hänen havaintojensa mukaan ja kirjaimellisesti siteeraten ovat ”next to nothing” (s. vi).

Kirjassa on 236 sivua, mikä ei ole paljon suhteutettuna 125 vuoteen ja siihen yllättävään tosiseikkaan, ettei yhdistyksen historiaa ole ennen yritetty kootusti kuvata. Satavuotispäivän yhteydessä ilmes-

tyi vain silloisen puheenjohtajan kolmi-sivuinen synopsis (Mustanoja 1987). Varsinaista tekstiä Riikonen on kirjoittanut 191 sivua. Lisäksi liitteitä toimihenkilöistä, taloudesta ja suomalaisesta yliopisto-terminologiasta on 11 sivua, tiivistelmiä suomeksi, englanniksi ja ranskaksi 12 sivua, kirjallisuusluettelo 11 sivua ynnä hakemistoja 11 sivua. Yhdistyksen tärkeästä monografiasarjasta *Mémoires de la Société Néophilologique* numerot 60–89 luettellaan kansien sisäpuolella. Täydellinen luettelo olisi liitteenä ollut hyödyllinen.

Kirjassa on 11 lukua: yhdistyksen esi-historia (ja samalla koko Suomen kieli-tieteen varhaishistoria 1800-luvun loppuun asti), yhdistyksen perustaminen ja toiminnan keskeiset lohkot, vuosisadan-vaihe 1900, kausi 1900–1920, kausi 1925–1940, Arthur Långfors ja romaanisen filologian kultakausi, toiminta toisen maailmansodan aikana, sotienjälkeiset uudet avaukset, kausi 1950–1970, kausi 1990–2010 ja viimeisenä eli 11. lukuna kokoava ”Uusfilologinen Yhdistys ja filologia”. Ensimmäiset kahdeksan lukua käsittelevät perusteellisesti kautta 1887–1950 (63 vuotta, 144 sivua), kun yhtä pitkä kausi 1950–2013 saa osakseen vain kaksi lukua ja 41 sivua. Dispositio siis ontuu hivenen, vaikka toki on luonnollista, ettei uudempiä kausia käsitellä yhtä perusteellisesti kuin vanhempia. Silti tuntuu oudolta, että 20-vuotiskausi 1970–1990 on upotettu vain viisisivuiseksi alaluvuksi päälukuun ”Die fünfziger und sechziger Jahre”.

Riikonen hyödyntää hyvin saatavissa olevia arkistoja, ennen kaikkea yhdistyksen omaa arkistoa. Tosin pöytäkirjat kausilta 1887–1898 ja 1925–1960 ovat kateissa, jälkimmäiset ilmeisesti koko tuon pitkän kauden toimineen yhden ja saman sihteerin jäljiltä. Paljon mielenkiintoisia yksityiskohtia ja uusia taustatietoja on löytynyt Arthur Långforsin, J. J. Mikkolan, Emil Öhmannin, Werner Söderhjelmin ja O. J. (Tallgren-)Tuulion yksityisarkistoista, jotka ovat Kansalliskirjaston hal-

lussa. Sekundaarilähteistä tärkein on ymmärrettävästi ollut Aalto (1987).

Saksankielinen teksti on lähtöisin kirjoittajan omasta kynästä. Kieliasu soljuu idiomaattisen nautittavasti. Rungas ja hyvin valittu kuvitus elävöittää esitystä, kuten sivun 165 kuva Tauno F. Mustanojasta ulkoiluttamassa koiraansa Mustaa.

Myös laatikoidut lyhytartikkelit kiintoisista yksityiskohdista luovat vaihtelua, kuten sivun 148 lyhytartikkeli Jakobssonin ja Öhmannin saksan koulukieliopista, jonka esimerkkivalikoimaan kuuluvat sellaiset helmet kuin *Ich bin des Lebens müde* ’Olen väsynyt elämään’ ja *Du Schafskopf* ’sinä pässinpää’.

Niinkin varhain kuin vuonna 1909 yhdistys järjesti ensimmäiset uusfilologipäivät. Tapahtuma houkutteli peräti 160 osallistujaa, joista monet olivat kielenopettajia. Tällaisia tapaamisia järjestettiin myöhemmin vuosina 1929 (325 osanottajaa!), 1934 ja 1949. Uusien kielten opettajien järjestäytyttyä 50-luvulla filologipäiviä ei enää järjestetty. Vieraiden kielten kouluopetuksen uudistaminen oli alun perinkin ollut yhdistyksen perustamisen tärkeimpiä motiiveja.

Yhdistyksen tieteellisen toiminnan painopisteet ovat olleet aikakauslehti *Neuphilologische Mitteilungen* (NM, 1899–) ja monografiasarja *Mémoires de la Société Néophilologique de Helsinki* (1893–). Monografioita on ilmestynyt 89 kappaletta, joista pelkästään kymmenen viime vuoden aikana yli 25, suurimmalta osin väitöskirjoja. NM on uusfilologian kansainvälisesti johtavia aikakauslehtiä. Eniten suuren yleisön huomiota herättänyt artikkeli on Alan S. C. Rossin ”Linguistic class-indicators in present-day English” vuodelta 1954, sosiolingvistiikan edelläkävijä, jota siteerattiin *The Sunday Times* ja *The New Yorker* myöten. Tosin ”Publish or Perish” -haku ei enää tuota sille yhtään siteerausta. Toinen merkittävä avaus oli Philip Durhamin ja Tauno F. Mustanojan artikkeli ”American fiction

in Finland”, joka nosti tutkimuskohteeksi ajanviettekirjallisuuden.

Yhdistys on ollut ratkaisevasti vahvojen puheenjohtajapersoonallisuuksien varassa: Söderhjelm, Wallensköld, Suolahti, Långfors, Öhmann, Väänänen, Mustanoja ja niin edelleen. Tietenkään heidän toimintaansa yhdistyksessä ei voi tiukasti erottaa toiminnasta yliopistossa ja muualla yhteiskunnassa.

Yhdistys on toiminut yllättävänkin tiiviisti Helsingin yliopiston suojissa. Kaikki puheenjohtajat ovat olleet Helsingin yliopiston professoreita, ja yhtä (Marjatta Wis) lukuun ottamatta kaikki 13 ovat olleet miehiä.

Ansiokas historiikki

Kirjassa ei ole juurikaan lapsuksia. Vilhelm Thomsen ei avioitunut E. N. Setälän tyttären kanssa (s. 101), vaan Setälä solmi toisen avioliitonsa Thomsenin Kristi-tyttären kanssa. Y. H. Toivonen ei ollut suomen kielien vaan suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen professori (s. 105). Norsk Forening for Sprogvidenskap ei ollut filologinen yhdistys (s. 22), koska se keskittyi lingvistiisesti inspiroituneeseen tutkimukseen. Suomen uusien kielten opettajien liiton (SUKOL) nimestä puuttuu sana ”uusien” (s. 168). On kyseenalaista väittää (s. 6), että Johannes Gezelius vanhemman vuonna 1667 ilmestynyt kielioppi *Grammaticae Germanicae synopsis* olisi (Suomessa) ollut ”[d]ie erste Grammatik einer neueren Sprache”. Olihan Eskil Petraeuksen *Linguae Finnicae Brevis Institutio* ilmestynyt jo vuonna 1648, ja suomi on uusi kieli, vaikka ei lankeakaan uusfilologian edellä mainitun määritelmän alaan. Saman määritelmän näkökulmasta on ristiriitaista pitää nordisti A. O. Freudenthalia uusfilologina (s. 15). Useat viittaukset (esim. s. 149, 150, 164, 165) teokseen Karlsson (2000) ovat itse asiassa artikkeliin Karlsson & Enkvist (2000).

Lopuksi kommentti, joka koskee Uusfilologisen Yhdistyksen nimien kirjoitus-

asuja yleisemminkin kuin vain Riikosen kirjassa. Nimien käytössä esiintyy vaihtelua, jota ei tekstuaaliseen tarkkuuteen pyrkivässä filologiassa odottaisi. Yhdistyksen sääntöjen ensimmäisen pykälän mukaan² sillä on yksi virallinen, kaksikielinen nimi: Uusfilologinen Yhdistys – Nyfilologiska Föreningen r.y. (huom. versaalit Y ja F, kaksi pistettä lyhenteessä r.y.). Tässä arvostelussa olen käyttänyt sääntöjen suomenkielistä kirjoitusasua. Yhdistyksen kotisivulla³ päänimeksi ilmoitetaan kuitenkin pelkkä Uusfilologinen yhdistys ry. (pikku-y, yksi piste lyhenteessä). Rinnakkaisiksi alanimiksi ilmoitetaan pienemällä fontilla Nyfilologiska föreningen – Modern Language Society – Neuphilologischer Verein – Société Néophilologique. Englannin-, ranskan- ja saksankieliset nimet eivät kuitenkaan ole virallisia, koska ne eivät esiinny säännöissä.

Historiikissa sääntöjen mukainen koko virallinen nimi ei kuitenkaan nähdäkseni esiinny kertaakaan ja kotisivun mukainen suomenkielinen versio Uusfilologinen yhdistyksen vain kerran, ohimennen asetelmalaatikossa sivulla 21. Vieraskielisten nimien jonkinasteinen vakiintumattomuus heijastuu myös historiikin nimeen, jossa (toisin kuin kotisivulla) mukana ovat artikkelit *La, Der, The* ja englanniksi (muttei ranskaksi eikä saksaksi) vielä lisäys *of Helsinki*. Yhdistyksen monografiasarjan nimi on vanhastaan ollut *Mémoires de la Société Néophilologique de Helsinki*, siis maantieteellisellä lisäyksellä. Helka-tietokanta ilmoittaa *Neuphilologische Mitteilungenin* julkaisijaksi Neuphilologischer Verein in Helsinki. Nimiä ja niiden kirjoitusasuja kannattaisi yhdenmukaistaa ja virallistaa.

Joistakin epätarkkuuksista huolimatta Uusfilologinen Yhdistys on nyt saanut merkittävien tulostensa arvoisen historiikin.

2. http://www.helsinki.fi/jarj/ufy/UFY_S%e4-%e4nn%f6t2010.pdf (5.12.2013).

3. <http://www.helsinki.fi/jarj/ufy/> (5.12.2013).

FRED KARLSSON
etunimi.sukunimi@helsinki.fi

Lähteet

- AALTO, PENTTI 1987: *Modern language studies in Finland 1828–1918*. The History of Learning and Science in Finland 1828–1918. 10c. Helsinki: Societas Scientiarum Fennica.
- AUROUX, SYLVAIN – KOERNER, E. F. K. – NIEDEREHE, HANS-JOSEF – VERS-TEEGH, KEES (toim.) 2001: *History of the language sciences. An international handbook of the study of language from the beginnings to the present*. Berlin: de Gruyter.
- KARLSSON, FRED – ENKVIST, NILS ERIK 2000: Kielitieteet. – Päiviö Tommila (päätoim.), *Suomen tieteen historia 2*. Humanistiset ja yhteiskuntatieteet s. 225–295. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- MUSTANOJA, TAUNO F. 1987: A hundred years of modern language studies. – Leena Kahlas-Tarkka (toim.), *Neophilologica Fennica. Société Néophilologique 100 ans – Neuphilologischer Verein 100 Jahre – Modern Language Society 100 years* s. 7–9. Mémoires de la Société Néophilologique de Helsinki XLV. Helsinki: Société Néophilologique.
- SCHULZ, HANS – BASLER, OTTO 1942: *Deutsches Fremdwörterbuch*. Zweiter Band. Berlin: Walter de Gruyter & Co.
- VIËTOR, WILHELM 1902: *Die Methodik des neusprachlichen Unterrichts. Ein geschichtlicher Überblick in vier Vorträgen*. Leipzig: Verlag von B. G. Teubner.

Näkökulmia suomen sanoihin

Vesa Koivisto: *Suomen sanojen rakenne*. Suomi 202. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2013. 387 s.
ISBN 978-952-222-415-6.

Suomen kielen yliopisto-opintojen opimateriaali, etenkin sen taivutus- ja sananmuodostusoppia käsittelevä osuus, sai viime kesän korvilla kaivattua täydennystä Vesa Koiviston teoksesta *Suomen sanojen rakenne* (2013). Se on esitys kielen sanojen sisäisestä morfologisesta rakenteesta, sanarakenteesta: siitä, millaisista muotoaineksista – morfeemeista – sana koostuu, miten nämä morfologiset osat erottuvat toisistaan ja missä suhteissa

ne ovat toisiinsa. Sana, perinteisen kielioppiteorian perusyksikkö (Lyons 1968: 194, 272), on valittu kirjan analyysikehykseksi, jonka puitteissa kielen morfologisia ja osin myös fonologisia rakenneilmiöitä tarkastellaan. Käsittelyn kohteena on suomen yleiskieli.¹

Kirjan ensimmäisessä neljän luvun jaksossa tarkastellaan yleisesti kielen järjestelmää osistaan rakentuvana kokonaisuutena, sanojen luonnetta sekä sijoittu-

1. Arvio on kirjoitettu osana Koneen Säätiön rahoittamaa kieliohjelmää Suomen kielen lähempi hallinta: kouluikäiset ja nuoret aikuiset. Hanketta johtaa Anneli Pajunen.